

виховання, як слушно зауважує Віра Агеєва, зостається «жагуча мрія про „прекрасного принца”, про вигреш у шлюбній лотереї» [5, 24]. Усвідомлення такої істини приходить до Лариси Ковальчук з досвідом: «Наївні, вони, не підозрюють, що просто в якийсь момент цілком випадковий чоловік і, як правило, цілком випадково, прибирає обличчя уявлюваного тобою царевича» [3, 58]. У «Щоденнику страченої» М. Матіос спромоглася спроектувати жіноче несвідоме у творчість, передати його мовними категоріями, демонструючи власну суб'єктивність. При цьому письменниця використовує форму сповідальності, хоч і не абсолютизує її, яку переслідують думки про суїцид, вона не бачить радості в житті, а лише «повільне чекання повільного вмирання», але саме це головна героїня зрозуміє згодом, після невдалого «загравання зі смертю» та перегляду власного щоденника як суцільного пригадування свого «перетлілого» минулого.

Отже, у творі «Щоденник страченої» вбачаємо психологію «жіночі» творчого процесу. Роман є індивідуальним продуктом творчого процесу авторки, її творча праця бере початок в неусвідомлених глибинах індивідуально-колективного несвідомого. М. Матіос пише про жінку від імені жінки, спроектовує жіноче несвідоме у творчість, і у такий спосіб презентує глибинний психоаналітичний наратив.

Список використаної літератури:

1. Юнг К.-Г. Психологія і література / Юнг К., Нойманн Е. Психоаналіз і мистецтво. Київ, 1996. 325 с.
2. Тебешевська-Качак Т. Художні особливості «Щоденника страченої» Марії Матіос // *Слово і час*. 2006. № 2. С. 54 – 62.
3. Матіос М. Щоденник страченої : роман. Львів : ЛА «Піраміда», 2005. 192 с.
4. Бовуар, Сімона де. Друга стаття / Пер. з франц. : У 2-х т. Київ, 1995. Т.2. 469 с.
5. Агеєва В. Жіночий простір: Феміністичний дискурс українського модернізму : Монографія. Київ : Факт, 2003. 320 с.

Науковий керівник: к. філол. н., доцент Вертипорох О.В.

Я. В. Пацьора

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

МОТИВ «МАТИ-Й-МАЧУХА» В УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ КАЗКАХ

Мотив «мати-й-мачуха» є однією з найцікавіших архетипних систем, що маркована потужним психологічним резонансом та неабияким зацікавленням із боку носіїв різних культур світу і має своє особливе представлення в українському фольклорі. Дослідження образної антиномії «мати-мачуха» в казковій народній прозі дасть можливість репрезентувати сучасному світові інформацію про генетичну пам'ять народу, його культурний досвід, що є міцним знаряддям для пошуку фундаментальних відповідей на питання про життя та смерть, для пояснення драматичних подій сьогодення.

Попри частотну текстову реалізацію мотиву в різних жанрах фольклору, все ж він до цих пір залишається на маргінесах дослідницьких зацікавлень. Якщо світові наукові школи спеціально чи побіжно інтерпретували образну антиномію «мати-мачуха», декодували її смислове наповнення як символи небесних тіл та пір року (міфологічна школа), пояснювали походження образу мачухи з індійських казок про «підмінну дружину» (міграційна школа), проте вітчизняна фольклористика під цим кутом зору не вивчала чарівну «жіночу» казку, спеціально не спрямовувала свої дослідницькі пошуки у цій царині. Мета статті покликана заповнити теоретичну лаку дослідження мотиву в українських народних казках. Предметом нашого дослідження є особливості структури мотиву «мати-й-мачуха», його етапи розгортання.

У результаті дослідження казок «Про дідову та бабину дочку», «Мачуха й пасербиця», «Кобиляча голова», «Про дівчину Марусю», «Про сиріт і лиху мачуху» з'ясовано, що представлений у них мотив «Мати-й-мачуха» побудований на народних стереотипах «рідна мати» і «зла мачуха», сюжетотвірних мотивах – «мати допомагає дитині/мачуха шкодить пасербиці».

Отже, мотив «мати-й-мачуха» налічує п'ять основних композиційних вузлів:

- 1) життя дідової (батькової) дочки без матері;
- 2) складне завдання для пасербиці від мачухи, відокремлення від дому;
- 3) дорога пасербиці: випробування, допомога фантастичних помічників;
- 4) дорога бабиної (материної) дочки;
- 5) перемога над злою мачухою.

Перший етап – *«життя дідової (батькової) дочки без матері»* – є своєрідною експозицією, де ми дізнаємося про родинні стосунки, зв'язок між дочкою і батьком, пасербицею і мачухою. Так, у казці «Про дідову і бабину дочку» [5] мати дівчинки померла, залишивши її лише з батьком, який знайшов собі вдову попри передсмертну заборону дружини. Анна ж із казки «Мачуха й пасербиця» [3] також не мала матері, а тому сповна натерпілася від злої мачухи, яка відвела її в ліс за те, що Сонце визнало її дочку гіршою за пасербицю. На початку казки «Про сиріт і лиху мачуху» [6] описано тяжку долю дітей без матері, де чоловік обрав собі нову жінку, яка змусила його відвести дітей в ліс на згодування вовкам. Казка «Кобиляча голова» розпочинається описом життя дідової дочки, яка страждала від знущань баби. Дівчина Маруся із казки «Про дівчину Марусю» [4] залишилась сиротою і по черзі зі зведеною сестрою пасла бичка, за бабиним наказом постійно ткала й пряла полотно.

Отже, експозиція проаналізованих казок є спільною, адже в кожній з них дівчинка залишається без материної опіки, а батько(дід) бере собі за дружину жінку, яка має/не має рідну дочку, знущається над пасербицею/ жаліє власну дочку.

Другий етап – *«відкріплення від власного середовища»* відбувається різним способом. Дочка з казки «Про дідову і бабину дочку» [5] за сюжетом змушена покинути нестерпне життя в рідному домі та шукати власної долі. У казці «Мачуха і пасербиця» [3] Анну в ліс відвела мачуха, де вона загубилася. У казках «Кобилячій голові» [3], «Про сиріт і злу мачуху» батько, послухавши злу мачуху, веде своїх дітей до лісу. У казці «Про дівчинку Марусю» мачуха дає їй непосильні завдання. Другий композиційний вузол вказує на злу, агресивну мачуху і пасивного батька/діда, який, піддаючись впливу нової дружини, не є захисником рідних дітей.

Третій етап – *«дорога пасербиці»* є випробування для пасербиці, на шляху чого вона зустрічає фантастичних помічників. У пошуках найм (казка «Про дідову і бабину дочку») [5] дівчина зустрічає казкових помічників, наприклад, криницю, яка, віддячивши за допомогу дівчини, стала в пригоді сирітці. У казці «Про дівчину Марусю» помічником для дівчини є бичок. Але одного дня мачуха з дочкою прослідкували за Марусею до поля *«і побачили, що це бичок допомагає Марусі, та й вирішили його зарізати»* [4]. Дівчина дуже засмутилась, але бичок порадив їй закопати його кісточки *«під двором за ворітьми»* [4]. Мати в образі яблуньки допомагає доньці зустрітись з судженим. У казці «Мачуха і пасербиця» [3] Анна, блукаючи в лісі, натрапляє на хатину лісорубів, в яких і лишилася господинею.

Як і у всіх казках на нелегкому життєвому шляху дівчини-сирітки трапляються чарівні помічники, які символізують образ матері, допомагають головній героїні в нелегкій справі.

Четвертий композиційний вузол з'являється за умови наявності рідної дочки у мачухи. Так, цей етап присутній у казці «Кобиляча голова». Побачивши успіхи нерідної дочки, баба посилає свою в найми, але внаслідок байдужості бабина дочка залишається ні з чим, а через непослух взагалі гине.

П'ятий етап – *«перемога над злою мачухою»* має різні форми представлення у казках. Так, мачуха в казці «Мачуха й пасербиця» [3] все ж не мала спокою, а тому в цьому варіанті казки намагалася вбити нерідну дочку, однак загинула від рук розбійників. Під час найбільшого загострення дії твору читач дізнається про щасливу долю батькової дочки з твору «Про сиріт і лиху мачуху» [6], де дівчина виросла і сподобалася королевіччу. Ідентично за сюжетною структурою мачуха намагається знищити щастя пасербиці, зачарувавши яблука, які понесла до палацу. Казка «Про дідову та бабину дочку» завершується поразкою мачухи та щасливим кінцем для пасербиці, яка вийшла заміж, *«а бабина й досі дівує та гордує»* [5]. Отже, у кожній проаналізованій казці мачуха намагається завадити щастю пасербиці, а натомість віднайти хорошу долю своїй ледачій доньці. Проте за «правилом бумеранга» зло повертається, тому у казках гине або мачуха, або ж її непутяща дочка.

Отже, мотив «мати-й-мачуха» в українських казках має свою оригінальну структуру розгортання, яка побудована на двох паралельно протилежних діях: перша пов'язана з випробуванням та винагородою дідової дочки, а друга – з випробуванням та покаранням бабиної або ж самої мачухи. Антитеза зображення найкращих рис сирітки та найгірших – бабиної дочки традиційно розкривається в мотивах випробування дівчат працею, дорогою. Перший шлях розгортається від смерті («мачуха випробовує пасербицю») до відродження («мати допомагає дочці»); другий – від життя до смерті.

Список використаної літератури

1. Пуларія Т. В. Жіночий архетип у міфопоетичній традиції української культури (на матеріалі народної культури Середньої та Нижньої Наддніпряни): автореф. дис. ... канд. культурології : 26.00.01 / Пуларія Т. В.; МОНУ; Таврійський нац. ун-т ім. В. І. Вернадського. – Сімферополь, 2011
2. Кобиляча голова [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://rozvyvajko.com.ua/kazky/ukrajinski-narodni-kazky/kobylyacha-holova/>
3. Мачуха й пасербиця [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://rozvyvajko.com.ua/kazky/ukrajinski-narodni-kazky/machuha-i-paserbytsya/>
4. Про дівчину Марусю [Електронний ресурс] – Режим доступу: progidne.org/Українські%20народні%20казки/Про%20дівчину%20Марусю.html
5. Про дідову і бабину дочку [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://kazky.org.ua/zbirky/javorova/didova-doczka-j-babyna-doczka>
6. Про сиріт і лиху мачуху [Електронний ресурс] – Режим доступу: progidne.org/Українські%20народні%20казки/Про%20сиріт%20і%20лиху%20мач...

Науковий керівник: к. філол. н., старший викладач Корецька М. В.

В. В. Петриченко

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ПРОБЛЕМАТИКА ТА ЖАНРОВО-СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ РОМАНУ «СОЛОДКА ДАРУСЯ» МАРІЇ МАТІОС

У статті проаналізовано специфіку жанрово-стильових і проблемно-тематичних особливостей твору Марії Матіос «Солодка Даруся».

Ключові слова: історія, жанр, драма, роман.

Марія Матіос – одна з найвідоміших сучасних українських письменниць. Вона є лауреаткою Національної премії України імені Тараса Шевченка, яку отримала за роман «Солодка Даруся» у 2005 році.

Твір «Солодка Даруся» – це українська історія 30–70-х років ХХ століття, що відбувалася на буковинських і галицьких територіях.

Творчий здобуток М. Матіос став об'єктом досліджень Я. Голобородька [1], Г. Павлишина [6], С. Жили [2], І. Насмінчук [4], Р. Харчука [7] та інших. **Метою статті** є з'ясування проблематики та специфіки жанрово-стильових особливостей роману «Солодка Даруся».

За жанром твір «Солодка Даруся» є роман. Сама ж письменниця наголошує, що це – роман-драма. На думку Р. Харчука, це «не драматичний твір, що складається з трьох дій, а роман, що має три частини, тісно між собою пов'язані» [7, 69]. Повна назва твору «Солодка Даруся. Драма на три життя».

Кожна частина «драми» має свою назву. Перша називається «Даруся» (драма щоденна). Друга – «Іван Цвичок» (драма попередня). Третя – «Михайлове чудо» (драма найголовніша).

Про різноманітність жанру твору влучно пише Д. Павличко: «Повість, за сюжетом – новела, за шириною охоплення історичних подій – роман, за насиченням оповіді діалогами, прямою мовою – п'єса» [5, 6]. Можемо доповнити цей ряд іншими, за словами дослідників, жанрами, адже твір має ознаки новели, повісті, роману, психологічної драми, «драми на три життя», або ж «моральне застереження-забобон».

М. Матіос у романі «Солодка Даруся» вдало поєднала епічне та драматичне начала. Різновид є соціально-психологічний роман, написаний в стилі реалізму. Хоча Г. Павлишина